

MUISTELUA ETHANISTA JA ETHANIN KANSSA

Katselimme kaveriporukan kanssa yhdessä elokuvan *Rakkautta ennen auringonlaskua* (*Before Sunset*, USA 2004). Osa porukasta oli katsellut elokuvan aiemman osan *Rakkautta ennen auringonnousua* (*Before Sunrise*, USA, Itävalta, Sveitsi 1995) jo pari viikkoa aiemmin. Elokuvien katsominen peräkkäin yhdessä ja samastuminen niiden tuottamaan ajan kulumisen tuntuun saivat aikaan vilkkaan keskustelun elokuvailan päätteeksi. Ensimmäinen osa kertoo kahden nuoren, yhdysvaltalaisen Jessen (Ethan Hawkes) ja ranskalaisen Celinén (Julie Delpy) lyhyestä kohtaamisesta Wienissä. Nuoret löytävät harvinaislaatuisten yhteyden toisiinsa ja ihastuvat vain yhden päivän aikana. Elokuvan loppu jättää avoimeksi sen, jatkuuko suhde. Tämän kertoo elokuvan jatko-osa *Rakkautta ennen auringonlaskua*, jonka tarinan aika noudattaa faktuaalista aikaa, eli tapahtumat alkavat yhdeksän vuotta ensimmäisen osan jälkeen. Jesse saapuu Pariisiin esittelemään juuri julkaistua kirjaansa, joka kertoo hänen kokemuksistaan Wienissä. Celiné, joka ei ole tiennyt Jessen sukunimeä tai osoitetta, saapuu kirjaesittelyyn tunnistettuaan tarinan. Elokuvan toinen osa perustu Jessen ja Celinén muistojen, elämävaiheiden ja tuntojen purkamiseen intensiivisen keskustelun avulla.

Jessen ja Celinén henkilökohtaisen menneisyyden seuraaminen ja purkaminen avasi reitin myös meidän katsojien omaan menneisyyteen. Muistelimme, koska olimme nähneet elokuvat ensimmäisen kerran, millaisia olivat omat tuntomme ja ihmissuhteemme tuolloin ja miten ajan kulu oli vaikuttanut kokemuksiimme ja tulkintoihimme elokuvista. Ethan Hawken ihanuutta kukaan ei edelleenkään kiistänyt – mutta muuten tuntomme olivat saattaneet muuttua hyvinkin paljon. Suuri osa kaveripiiristäni on samanikäisiä kuin elokuvan Jesse ja Celiné, joten sen aikuistumisprosessi vertautui elokuvien esittämään Jessen ja Celinén henkilökohtaiseen historiaan. Elokuvat tarjosivat kiehtovan virittäjän omaan muistelutyöhön, koski se sitten

henkilökohtaisia suhteita, elämän tavoitteita ja toiveita tai yksinkertaisesti omaa mennyttä mediankäyttöä. Elokuvat toimivat osana historiakulttuuria, erityisinä muistin teknologioina. Historiakulttuurin käsite on tavattu liittää suuriin (kansallisiin) muistojuhliin tai merkittävien menneisyyden tapahtumien käsittelyyn (esim. Blanke, Jaeger & Sandkühler 1998). Mutta jos historiakulttuuri ymmärretään kaikiksi niiksi tavoiksi ja artefakteiksi, joilla ihmiset työstävät suhdettaan menneisyyteen, osa tästä tapahtuu väistämättä yksityisen piirissä tai liukuvasti yksityisen ja julkisuuden rajoilla (Lehtisalo 2011, 13, 41–42). Jälkimodernissa kulttuurissa medialla on yhä keskeisempi rooli sekä yksityisen menneisyyden käsittelyssä että yhteisöjen menneisyysuhteen muotoutumisessa. Muistomme ja muistityömme ovat medioituneet (ks. Sturken 2008). Tätä voidaan hahmottaa käsitteellä muistin teknologia. Eri mediamuodot ylläpitävät, kierrättävät, tuottavat ja muokkaavat muistin teknologioina sekä henkilökohtaista että yhteisön jaettua, kollektiivista muistia.

Suomalaisessa kontekstissa muistin teknologiaa ovat tarkastelleet tutkimuksissaan Anu Koivunen ja Mari Pajala. Koivunen on puhunut televisiosta muistikoneena, joka audiovisuaalista materiaalia kierrättämällä, sarjallisuudellaan ja uusinnoillaan tuottaa käsityksiä menneestä, toimii muistelun apuvälineenä sekä rakentaa mediumin omaa historiaa (Koivunen 2003, 60–64). Pajala on tarkastellut kulttuurista muistia performatiivisuuden näkökulmasta. Hän painottaa sitä, miten performatiivinen lausuma perustuu muistamisen ja toiston varaan. Tutkiessaan merkitysten performatiivista rakentumista mediassa tapahtuvan toiston ja siteeraamisen kautta Pajala toteaa tutkivansa kulttuurista muistia (Pajala 2006, 27–28). Olennaista historiakulttuurin, kulttuurisen muistin ja muistin teknologioiden käsitteissä on, että ne painottavat menneisyyden läsnäoloa nykyhetkessä. Menneisyys elää nykyhetkessä esimerkiksi muistoina, teksteinä, kuvina ja artefakteina ja vaatii tulkintoja ja selityksiä, se suuntaa käsityksiämme tulevasta ja itsestämme ajan kulussa. (Koselleck 2004, 258–259, 262–263; Rösen 2005, 129–143.)

Tämän *Lähikuva*n artikkeleissa käsitellään menneisyyttä television ja elokuvan tuottamina esityksinä. Televisiosarjat ja elokuvat kierrättävät menneisyyden kuvastoja, ne kehittävät tunteita ja mielikuvia menneisyydestä ja esittävät tulkintoja siitä. Samalla ne osallistuvat kulttuurisessa muistissa käytävään neuvotteluun arvoista ja käsityksistä kuten sukupuolesta, ihmisyydestä ja kansasta (ks. Koivunen 2003; Pajala 2006; Koivunen 2007; Pajala 2008). Heidi Kurvinen tarkastelee artikkelissaan YLE TV1:n suosittua *Uutishuone*-sarjaa (2009). Hän kysyy, miten sarjassa rakennetaan kytköstä naiseuden ja toimittajan ammatin välillä. Henkilökuvillaan sarja työstää käsityksiä naistoimittajien asemasta ennen ja nyt. Kurvinen osoittaa artikkelissaan, miten sarjan näkökulma kytkeytyy ennemminkin nykyhetken arvoihin ja käsityksiin kuin 1960–1970-lukujen arvoihin. Näin sarja siis rakentaa kuvaa ongelmallisesta menneisyydestä ja edistyksestä. Samalla *Uutishuone* juhlistaa Yleisradion uutistoiminnan 50-vuotista taivalta ja toimii Yleisradion aseman legitimoijana (ks. Koivunen 2003, 63; Pajala 2010, 135). Yhdysvaltalaiset sarjojen uutuustuotannot tekevät tätä samaa, joskaan ne eivät niinkään rakenna yhden yhtiön kunniaakasta historiaa

vaan muistettavia televisiosarjojen kaanonia. Aino Koistinen analysoi *Taisteluplaneetta Galactica* (*Battlestar Galactica*, USA/UK 2003–2009) suhteessa sen aiempaan versioon (USA 1978–1979, spin-off USA 1980). Analyysissään Koistinen keskittyy sukupuolen ja ihmisyyden kytköksiin sarjassa. Koistisen analyysi tuo esiin, miten televisiosarjojen kierrättäminen paitsi herättää mahdollisesti muistoja omista katsomis-kokemuksista myös artikuloi uudelleen ja työstää kulttuurisia arvoja kulloisenkin ajallisen kontekstin mukaisesti.

Natsi-Saksan tuottamia historiallisia elokuvia on pidetty ennen kaikkea esimerkkinä historiapolitiikasta (Kalela 2001, 20–21), menneisyyden hyödyntämisestä poliittisiin ja ideologisiin tarkoituksiin. Heikki Länsisalón artikkelissaan tekemä analyysi elokuvasta *Kolberg* (*Kolberg*, Saksa 1945) osoittaa, miten myös yksiselitteisen propagandistiseksi tulkittu elokuva sisältää risteäviä käsityksiä ja ideologioita. Länsisalo tarkastelee artikkelissaan sitä, miten massiivinen elokuva-hanke toisaalta ilmaisi tekoheikkensä käsityksiä ja puolueen intressejä, toisaalta jatkoi ja kierrätti aikaisempia kansallissosialistisia aatteita ja kansallismielisiä myyttejä.

Teemakokonaisuuden lopuksi esittelen vuonna 2008 käynnistynyttä *Memory Studies* -lehteä ja siinä käytyä keskustelua. Muistitutkimus ja siihen kytkeytynyt julkaisu tarjoavat yhden näkökulman ja kentän menneisyyden tarkasteluun. Toivottavasti kansainvälisen keskustelufoorumien lanseeraaminen innostaa jatkamaan ja kehittämään medioituneen menneisyyden tutkimusta myös suomalaisessa kontekstissa.

Kesäkuussa Tampereella

Anneli Lehtisalo

Kirjallisuus

Blanke, Horst Walter, Jaeger, Friedrich & Sandkühler, Thomas (toim.) (1998) *Dimensionen der Historik. Geschichtstheorie, Wissenschaftsgeschichte and Geschichtskultur heute. Jörn Rüsen zum 60. Geburtstag*. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag.

Kalela, Jorma (2001) *Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia*. Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.) *Jokapäiväinen historia*. Tietolipas 177. Helsinki: SKS.

Koivunen, Anu (2003) *Performative Histories. Foundational Fictions. Gender and Sexuality in Niskaavuori Films*. *Studia Fennica Historica* 7. Helsinki: Finnish Literature Society.

Koivunen, Anu (2007). Silloin kun oli tulevaisuus. 1970-luku ja kulttuurinen muisti. Teoksessa Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Helsinki: SKS.

Koselleck, Reinhart (2004) *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press.

Lehtisalo, Anneli (2011) *Kuin elävinä edessämme. Suomalaiset elämäkertaelokuvat populaarina historiakulttuurina 1937–1955*. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen arkisto, SKS.

Pajala, Mari (2006) *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pajala, Mari (2008) Muistojen Laila Kinnunen. Luokka kulttuurisessa muistissa. *Kulttuuritutkimus* 25:4, 19–36.

Pajala, Mari (2010) Television as an Archive of memories? Cultural Memory and its Limits on the Finnish Public Service Broadcaster's Online Archive. *Critical Studies in Television* vol. 5:2, 133–145.

Rüsen Jörn 2005. *History. Narration – Interpretation – Orientation*. New York: Berghahn Books.

Sturken Marita (2008) Memory, consumerism and media: Reflections on the emergence of the field. *Memory Studies* 1:1, 73 – 78.